

*ASPECTS OF THE POETIC LANGUAGE FROM THE FIRST HALF OF THE
19TH CENTURY*

Elena-Andreea Popa (Dina)
PD Student, University of Pitești

Abstract: This work tries to discuss the aspects of the poetical language of the XIX th century, starting with the cultural and historical context that led to a process of modernization of the Romanian literature. The old language, the popular language and also the neologisms of that time were the main sources of the poetical language.

Keywords: culture, modernization, Romanticism, tradition, originality

Complexitatea noțiunii de limbaj literar a cunoscut numeroase abordări odată cu implementarea noțiunilor de stilistică, astfel fiind enunțate diverse definiții ale acestui concept, precum cea elaborată de Ion Coteanu, conform căruia, limbajul poetic este, „limbajul în care semnul verbal se transformă în mod constant în simbol, prin valorificarea conotațiilor”. (Coteanu, 1973:50).

O altă opinie este emisă de către Ștefan Munteanu, care este de părere că limbajul artistic devine, „o altă modalitate de utilizare a limbii și cu alt scop (funcție) decât cea din varianta ei cotidiană.” (Munteanu, 1995:122).

Limbajul poetic se dezvoltă în cadrul limbii ca sistem ce produce atât comunicarea lingvistică, având astfel funcție tranzitivă, cât și o comunicare estetică, având funcție reflexivă; în studierea limbajului poetic este necesară, astfel cunoașterea limbii și a mecanismelor, pe baza cărora se dezvoltă limba poetică.

Pornind de la acest fapt, George Ivănescu afirmă că este necesar „să se facă distincție între ceea ce era norma limbii de comunicare în epoca respectivă și la scriitorul respectiv și ceea ce era la același scriitor fapt de limbă cu valoare artistică” (Ivănescu, 1989: 186). Este nevoie de încadrarea în epocă a scriitorilor, urmând analiza prin comparație a scriitorilor la nivel de limbă.

În cazul limbajului poetic din prima jumătate a secolului al XIX -lea contextul socio-istoric și cultural a jucat un rol decisiv în crearea literaturii acestei perioade. Din punct de

vedere istoric , lupta antifeudală, animată de idealul unirii și al independenței poporului român este concretizată în Răscoala de la 1821 atingând punctul culminant la Revoluția burghezo-democrată din 1848, în urma căreia apare denumirea de mișcare pașoptistă.

Cu privire la mișcarea pașoptistă, Gheorghe Crăciun o sintetiza astfel: „Pașoptismul înseamnă pentru noi astăzi foarte multe lucruri: mesianism cultural și revoluționar, spirit critic, deschidere spre Occident și lupta pentru impunerea unui specific național, conștiință civică și patriotică, obsesia integrării în civilizație, conștiința pioneratului în mai toate domeniile vieții, o retorică fără precedent a urgenței, a acțiunii, a entuziasmului și a trezirii din letargie”. (Crăciun, 1997:127).

Scriitorii pașoptiști se implică activ în viața politică a țării, prin intermediul literaturii lor dorind emanciparea poporului pe toate planurile.

De aceea literatura acestui secol a fost scrisă, în primul rând pentru a oferi oamenilor accesul la cultură, de unde reiese una dintre trăsăturile literaturii pașoptiste date de accesibilitatea sa.

Din punct de vedere literar, același Gheorghe Crăciun completează că: „Pașoptismul este o direcție literară cu valoare de paradigmă, în care însă greutatea politică, socială și culturală a conceptului ocultează dimensiunea estetică. Perioadă de coexistență, de asimilare, de contradicție a culturalului cu literalul, pașoptismul n-ar îndreptăți, prin urmare, o abordare pur și simplu estetică” (Crăciun, 1997:47).

La baza limbajului poetic - conform părerii emise de Gheorghe Ivănescu - există trei surse: limba veche(arhaisme), limba vorbită(popular) și neologismele, iar încadrarea corectă a limbajului poetic este strâns legată de studierea limbii, din punct de vedere diacronic.

În ceea ce privește limbajul poetic al primei jumătăți de secol al XIX-lea, legătura dintre cele trei surse constituente este cu atât mai puternică deoarece literatura românească se situa într-o perioadă de tranziție de la tradiție la modernizare, astfel că scriitorii utilizează în procesul creativ deopotrivă arhaisme, regionalisme, expresii populare, dar și neologisme încercând să păstreze în același timp claritatea și accesibilitatea.

Pentru exemplificare se dau versurile din *Balada Zburătorului*, de Ion Heliade-Rădulescu: „E noapte naltă, naltă; din mijlocul țării/ Veșmântul său cel negru de stele semănat/ Destins coprinde lumea, ce-n brațele somniei/ Visează câte-aievea deșteaptă n-a visat./ Tăcere este totul și nemișcare plină;/ Încântec sau descântec pe lume s-a lăsat;/ Nici frunza nu se mișcă, nici vântul nu suspină,/ Și apele dorm duse, și morile au stat.” (Rădulescu, 2008:78).

În analiza acestor versuri, se observă la nivel fonetic o apropiere de vorbirea contemporană, deosebirea constând în utilizarea vocalei *o* în loc de *u* din cuvântul *coprinde*, din această alegere evidențiindu-se raportarea la cuvântul latinesc din care derivă *comprehendere*.

La nivel lexical se observă îmbinarea elementelor vechi cu cele mai noi, deși în textul ales neologismele nu predomină; autorul alege anumite cuvinte ce dau senzația de învechit precum *veșmânt* sau *încântec* din motive strict estetice, pentru a spori expresivitatea liricii sale.

Pentru amplificarea expresivității limbajului artistic, Heliade-Rădulescu recurge la aliterație prin alăturarea cuvintelor *încântec* și *descântec*.

O altă modalitate de îndeplinire a funcției expresive constă în utilizarea unor sensuri diferite decât cele proprii cuvintelor. De exemplu cuvântul *tărie* nu denotă forța fizică sau morală, ci are un sens nou, de *univers*. Mai mult decât atât, autorul baladei utilizează derivarea drept procedeu expresiv, cum este cazul cuvântului *somnie*, cuvânt derivat de la *somn*, căruia i se adaugă sufixul *-ie*, având sensul de *ațipire*.

Pe de altă parte, autorul recurge la diverse cuvinte aparent noi, precum *destins* și *coprinde*. Acestea nu reprezintă neologisme propriu-zise și mai degrabă cuvinte al căror sens folosit în text și modelul de la care s-au format le dau aerul de inovație.

În ceea ce privește sfera domeniile cuvintelor folosite, acestea se pot grupa în clasa cuvintelor legate de vis și noapte, în care intră: *noapte*, *stele*, *somnie*, *visează*, *dorm*; și sfera cuvintelor legate de liniște: *tăcere*, *nemișcare*, *au stat*.

Din punct de vedere etimologic, cuvintele sunt aproape în totalitate de origine latină, excepție făcând cuvântul *aievea*, care este de origine slavă.

Trebuie menționat faptul că *Balada Zburătorului* a fost scrisă într-o perioadă în care normele gramaticale ale limbii nu erau încă definitivitate, iar exagerările latinești se manifestau în scriere, cu toate acestea, textul baladei nu pare a fi departe de normele gramaticale contemporane.

Astfel prima strofă comentată începe cu verbul predicativ *e*, având sensul de există, urmat de substantivul cu funcție de subiect *noapte*, cele două formând o construcție cu valoare generală, impersonală. Prin repetarea formei populare a adjectivului *naltă* se creează superlativul absolut, iar din punct de vedere stilistic ia naștere o aliterație, având rolul de a intensifica expresivitatea epitetului creat.

Participiul adjectival *semănat* se apropie de viața rurală, contribuind la trăsătura populară a limbii, iar prin inversiunea complementului de agent *de stele* se realizează o construcție metaforică reușită. În continuare, cuvântul *lumea* - ce are rol de complement direct

- redă o vedere cuprinzătoare a întregului pământ, prin intermediul acestuia făcându-se trecerea de la cosmos la lumea pământească, în cea de a doua apariție a cuvântului lume, funcția sa sintactică devine de complement circumstanțial de loc.

Expresivitatea limbajului poetic al acestei balade se clădește pe opoziția dintre vis și realitate, în jurul căreia se folosesc serii antonimice precum *aievea*(realitate), *deșteaptă- vis, visează- n-a visat*. Cuvântul *deșteaptă*, pe lângă valoarea stilistică, determină din punct de vedere gramatical atât verbul propoziției cât și subiectul subînțeles al baladei, având astfel funcție de element predicativ suplimentar.

Cea de-a doua strofă debutează cu două din elementele dominante ale întregului text, ce fac parte din sfera liniștii: *tăcere* și *nemișcare*, acestea deținând funcția sintactică de nume predicativ legate printr-un raport de coordonare copulativă realizat prin conjuncția *și*. Poetul alege ca subiectul propoziției să se situeze în mijlocul versului, între cele două nume predicative, pentru a putea sugera ideea liniștii și stăgării totale, idee ce va fi reluată și accentuată în versurile următoare.

Cuvintele *încântec* și *descântec* sunt legate prin conjuncția coordonatoare disjunctivă sau, între acestea două existând din punct de vedere poetic o ușoară antiteză dată de prefixele *în-* și *des-*, cu toate că sensurile lor sunt în opoziție.

Ultimele două versuri au menirea de a crea un echilibru prin intermediul raportului de coordonare, versurile fiind împărțite în patru unități sintactice, expresivitatea limbajului fiind intensificată prin alegerea aceluiași cuvânt în poziția inițială a versului. La nivel sintactic raportul de egalitate între perechile de propoziții dă naștere unui lanț de unități sintactice, a căror valoare expresivă constă în calitatea lor de hiperbole; autorul alegând acele cuvinte zgomotoase precum *vântul, apele* sau *frunza* cărora le adaugă calitatea de a fi imobile și tăcute, desăvârșind astfel tabloul liniștii totale.

Din punct de vedere sintactic predominanța raportului de coordonare contribuie la evidențierea tonului popular utilizat în baladă, de aici reieșind faptul că folclorul nu a reprezentat doar tezaur literar ci și o sursă importantă de inspirație pentru scriitori.

Plecând de la analiza acestui fragment din *Balada Zburătorului* apare problema caracterului individual/ colectiv al limbajului poetic. Cu privire la această chestiune, Dumitru Irimia este de părere că limbajul poetic are un caracter strict individual, afirmând că: „Dezvoltându-se în interiorul sistemului lingvistic, limbajul poetic <<ignoră>>norma în mod deliberat; o încalcă în ființarea ei în timp, în esența ei supradialectală, în limitarea libertăților din perspectiva individual-social.” (Irimia, 1979:10).

Pe de altă parte, G. Ivănescu susține că: „Mulți cred că limbajul poetic ar fi strict individual, adică s-ar găsi în afara normelor limbii literare sau ale dialectului[...]Nu tăgăduim că [...]orice mare poet este creatorul unor fapte de limbă poetice inexistente până la el. Dar limbajul poetic, chiar cel figurat, este în mare parte ceva colectiv, e un aspect special al unei limbi oarecare.” (Ivănescu, 2000:16).

Cu alte cuvinte, deși deține un limbaj poetic individualizat, balada lui Heliade-Rădulescu poate fi raportată la celelalte creații literare ale secolului al XIX-lea.

Perioada pașoptistă reprezintă o trecere de la vechi, clasic la nou, la modernizare. Astfel limbajul poetic al acestor scriitori se caracterizează prin coexistența elementelor clasice alături de cele romantice, formele populare, arhaismele, regionalismele dau culoare operelor în aceeași măsură cu neologismele de origine neogrecă dar mai ales franceze; claritatea și accesibilitatea sunt caracteristici definitorii ale acestui limbaj poetic prin care se afirmă spiritul național, încrederea în frumusețile naturale, în istoria și folclorul românesc.

Bibliografie

1. Coteanu, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*. București, Editura Academiei, 1973.
2. Crăciun, Gheoghe, *Istoria literaturii române pentru elevi și profesori*, Chișinău, Editura Carter, 1997.
3. Irimia, Dumitru, *Limbajul poetic eminescian*, Iași, Editura Junimea, 1979.
4. Irimia, Dumitru, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
5. Irimia, Dumitru, *Introducere în stilistică*, Iași, Editura Polirom, 1999.
6. Ivănescu, G., *Studii de istoria limbii române literare, ediție îngrijită și postfață de Al. Andreiescu*, Iași, Editura Junimea, 1989.
7. Ivănescu, G., *Istoria limbii române, ediția aIIa îngrijirea ediției, indice de autori și indice de cuvinte de Mihaela Paraschiv*, Iași, Editura Junimea, 2000.
8. Munteanu, Ștefan, *Introducere în stilistica operei literare*, Timișoara, Editura de Vest, 1995.
9. Nicolescu, Aurel, *Analize gramaticale și stilistice*, București, Editura Albatros, 1981.
10. Rădulescu, Ion Heliade, *Opere, I, Ediție critică de Vladimir Drîmba, Studiu introductiv de Al. Piru*, București, Editura pentru literatură, 1967.